

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ТА РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто сучасний стан і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності Волинської області. Встановлено основні передумови розвитку туризму та рекреації, зокрема природні та культурно-історичні. Простежено різні види туристсько-рекреаційних послуг в регіоні. Наведено приклади існуючих в наш час на Волині ринків туристично-рекреаційних послуг. Виділено основні проблеми, що стримують належний рівень розвитку туристсько-рекреаційного комплексу Волинської області, зокрема: населення регіону недостатньо підготовлене до туристичного підприємництва, відсутні стабільні механізми регулювання господарських відносин, економічні важелі та стимули розвитку рекреаційної сфери лише формуються, інженерна і соціальна інфраструктура загального призначення (дороги, транспортне сполучення, зв'язок, водозабезпечення, каналізація, громадське харчування) мають низький рівень розвитку тощо. Запропоновано основні шляхи та напрямки реформування туристсько-рекреаційної галузі Волині.

Ключові слова: туристсько-рекреаційна діяльність, туризм, сільський туризм, зелений туризм, рекреація, туристсько-рекреаційні послуги.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Туристично-рекреаційний комплекс України продовжує переживати перехідний період. Але поступальний процес відродження і розбудови держави, активізація соціальної політики переконливо свідчать, що ці труднощі є тимчасовими.

Зміни валових показників розвитку туризму та рекреації за останні 20 років обумовлені об'єктивними чинниками змін соціально-економічної системи та ринковими реформами, відкриттям кордонів, зміною акцентів у структурі економіки на користь сфери послуг, а також комплексом цілеспрямованих заходів організаційно-управлінського та економічного характеру в галузі.

Позитивний вплив туризму і рекреації на стан національної економіки та окремих регіонів є недостатнім, наявний в Україні туристично-рекреаційний потенціал використовується недостатньо, а якісні характеристики змін і більш глибокий аналіз процесів у галузі свідчать про існування низки проблем, що потребують науково обґрунтованого вирішення.

Актуальність дослідження. Волинська область володіє значним природно-рекреаційним та культурно-історичним потенціалом, який є передумовою успішного функціонування туристсько-рекреаційної галузі. Початок ХХІ ст. ознаменувався в Україні законодавчим визнанням туризму та рекреації як найважливіших пріоритетних напрямів розвитку національної економіки та культури. Нарощування обсягів виробництва та реалізації туристичного продукту, підвищення ролі туризму та рекреації у формуванні макроекономічних показників узгоджується з національною стратегією економічного зростання, стабілізацією темпів

приросту туристичного обороту на світовому ринку.

Сучасний стан розвитку туризму та рекреації як в Україні, так і на регіональному рівні науковці визначають як нестабільний, нестійкий, несталый. За перші два десятиріччя незалежності при позитивних базових темпах зростання туристського потоку спостерігалися постійні полюсні коливання ланцюгових темпів його приросту (зменшення). Кількість вітчизняних туристів на внутрішньому ринку практично не змінилася. У структурі туристських потоків і туристичного обороту за типами міжнародного туризму перевага залишається на боці виїзного туризму, процес використання туристичних ресурсів характеризується як недостатньо контрольований.

Разом з тим саме рівень розвитку внутрішнього та в'їзного туризму світовою спільнотою визнаний одним із індикаторів якості життя та соціально-економічного розвитку країн, а ступінь раціонального використання ресурсного потенціалу з огляду його збереження для майбутніх поколінь – передумовою сталості туризму та рекреації.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями.

З огляду на те, що туризм продовжує своє становлення на місцевому та регіональному рівнях управління, для раціонального регіонального управління у сфері туристично-рекреаційної діяльності доцільним було створення Стратегії сталого розвитку туризму і курортів областей.

Одним із пріоритетів державної регіональної політики є запровадження критеріїв визначення "проблемних" – депресивних територій (регіон чи його частина (район, місто обласно-

го, республіканського в Автономній Республіці Крим значення), що визначаються депресивними за умов та порядку, визначених Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 08.09.2005 р. (в редакції від 25.06.2009 р.) [15] у регіонах та впровадження заходів державного реагування на ситуації, що склалися у них, однак відсутність цілісного методичного підходу оцінювання стану регіонів та системності при визначенні критеріїв депресивності є важливим чинником, що перешкоджає інтеграційним процесам України.

Підтримка високоякісного стійкого туризму та рекреації, особливо у випадках депресивних територій, має стати пріоритетною. Потрібне знання можливостей екосистеми та чисельності відвідувачів, яку може витримати екосистема. Потрібно розвивати форми м'якого туризму, що добре пристосовані до місцевих умов.

На сьогодні основним документом, що здійснює узагальнену координацію учасників туристичної сфери є Регіональні обласні програми розвитку туризму та рекреації на 2011-2015 рр. основними кроками для розробки та реалізації якої є: подання пропозицій до регіональної програми всіма причетними структурами; розробка проекту програми в структурному підрозділі з питань туризму обласних державних адміністрацій [16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оскільки дане питання є дуже актуальним в наш час, тому ним займається багато науковців, а саме: Н.В. Фоменко, П.О. Масляк, П.Ф. Коваль, Н.О. Алешугіна, Г.П. Андреева, О.О. Зеленська, Т.В. Григор'єва, О.Г. Пархоменко, В.Б. Дудко, М.О. Михайловський, С.І. Бондар. Вивченням цієї теми на регіональному рівні, останніми роками займалось чимало дослідників: В.І. Павлов, Л.М. Черчик, О.В. Ільїна, О.М. Жданова, А.М. Тучак, В.І. Поляковський, І.В. Котова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження передумов, стану та перспектив розвитку туристсько-рекреаційної галузі Волинської області. Виділити основні проблеми, що стримують належний рівень розвитку туристсько-рекреаційного комплексу Волинської області.

Пропонування напрямків реформування туристсько-рекреаційної галузі регіону.

Новизна дослідження полягає у вивченні сучасного стану та перспектив розвитку туристичної та рекреаційної діяльності Волинської

області. Стратегія розвитку туризму та рекреації у Волинській області може бути використана в якості пріоритетного напрямку розвитку даної сфери, що у свою чергу дозволить збільшити його конкурентноспроможність як туристичного центру на національному і міжнародному рівнях. Дана стратегія дозволяє планувати і прогнозувати розвиток туризму в рамках регіональної соціально-економічної системи Волинської області з урахуванням сталого розвитку території, допоможе вирішити проблеми трудових ресурсів, приведе до покращення демографічної ситуації та зростання соціально-економічних показників в цілому.

Методологічне або загальнонаукове значення. Методологічною основою кількісної та якісної оцінки розвитку туризму та рекреації як системи, її окремих підсистем та елементів на різних стадіях розвитку повинні стати конкретні показники-індикатори, абсолютне значення яких може змінюватися в певні періоди часу у процесі еволюції. Етап переходу та забезпечення розвитку туризму та рекреації обумовлює необхідність розробки системи показників-індикаторів нової якості. Вони повинні забезпечити моніторинг, контроль і аудит дотримання принципів розвитку за усіма форматами сталості.

Методологічні положення туризму та рекреації повинні включати розробку філософських засад, принципів та підходів до різнобічного їх вивчення як явища, спираючись на сучасні досягнення галузевих наукових дисциплін, які займаються розробкою певних напрямків (аспектів) функціонування туризму та рекреації.

Рівновага та збалансованість на довгострокову перспективу за концептуальними основами повинні бути в основі розвитку суспільства, окремих регіонів і, зокрема, такого міжгалузевого та міжрегіонального комплексу економіки, як туризм та рекреація.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів досліджень. Волинська область розташована на північному заході України. На півночі вона межує з Брестською областю республіки Білорусь, на сході – з Рівненською областю, на півдні – з Львівською областю, на заході – з Хелмським і Замостським воєводствами Республіки Польща. Територія Волині становить 20,2 тис. км² (3,3% території України) [1].

Більша частина області розташована в межах Поліської низовини, четверта частина – на

Волино-Подільській височині в лісостеповій зоні. За природними умовами область поділяють на три зони: північнополіську, південнополіську і лісостепову.

Північнополіська зона, яка займає 3/4 території, за рельєфом – плоска рівнина, яка в районі Ковеля і Любомля має невеликі підвищення і характеризується високою лісистістю, великими заболоченими площами, значною кількістю торфовищ.

Південнополіська зона лежить у межах Волинського пасма, що складається з багатьох ізольованих горбів різної форми. На сході зони лежить денудаційна рівнина, утворена воднольодовиковими відкладами.

Лісостепова зона розташована в межах Волинської височини, поверхня якої порізана балками і річковими долинами.

На теренах Волинської області чітко виділяються два види ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні велика лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплавних і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів характерний долинно-грядовий рельєф, ускладнений яружно-балочними і карстовими формами з сірими опідзоленими ґрунтами в поєднанні з малогумусними чорноземами. Лісова рослинність становить 20% території зони [3].

Клімат області помірно-континентальний: зима м'яка з нестійкими морозами; літо тепле, нежарке, весна та осінь – затяжні із значними опадами. Річні суми опадів складають 600-650 мм. Найбільше їх випадає в червні, липні і серпні (до 80-90 мм в місяць). 70% всієї кількості опадів припадає на теплий період року. Область отримує 92,7 ккал/см² сумарної сонячної радіації на рік. Пряма сонячна радіація знижується в результаті високої хмарності і становить 40% від сумарної [3].

Важливе значення в оцінці рекреаційної цінності клімату має режим ультрафіолетової радіації (УФР), який справляє бактерицидну, вітаміноутворюючу дію на організм людини. Так, біодозу УФР (1/4 лікувальної дози) в липні опівдні при ясному небі можна отримати за 18 хвилин. Кількість годин сонячного сяйва залежить від тривалості дня. Режим сонячного сяйва в області сприяє довготривалим прогулянкам і походам.

Для рекреації має значення оцінка міждобової зміни основних метеорологічних величин. Зміна температури повітря (більше 4°C)

та атмосферного тиску (більше 6 мм рт. ст.) значно впливає на стан людини. В середньому на території спостерігається 30-45 днів з різними коливаннями температури і приблизно стільки ж днів – із значним коливанням атмосферного тиску.

Сприятливі для рекреації комфортні, прохолодні субкомфортні і жаркі субкомфортні погоди. Найчастіше комфортна погода спостерігається в літні місяці (5-8 днів на декаду). Жарка погода буває дуже рідко. В липні-серпні умови на території області сприятливі для проведення широкого комплексу кліматолікування. В цей період приймання кліматичних процедур не обмежується, повітряні ванни можна приймати протягом усього літа.

Температура води в переважній більшості озер області стає придатною для відкриття купального сезону з другої декади червня і триває він в середньому 80 днів (до другої декади вересня). Температура води максимальна в першій-другій декаді серпня і становить близько 20°C.

Погода на початку весни і пізньої осені не сприятлива для рекреаційної діяльності і не забезпечує можливості тривалого відпочинку на повітрі. Сприятливий період для організації всіх видів відпочинку в теплу пору року триває 150-155 днів. Найоптимальніші кліматичні умови для організації відпочинку і туризму в теплий період року – в північно-західних районах області. В холодний період року (листопад-березень) середня температура – 1-3°C. Температура найхолоднішого місяця січня становить -6°C. Сонячна погода в зимовий період тримається 40-45 днів, решту днів – похмура погода чи з опадами. Утворення снігового покриву відмічається в другій-третій декаді грудня на всій території області. Кількість днів зі стійким сніговим покривом на території області різна: в північних районах цей період триває в середньому 80 днів, в центральних районах – 70 днів, а в південних – 50-60. Кількість днів з ожеледцями і заметілями становить 15-20. Середня висота снігового покриву коливається від 10 до 15 см. Сприятливий період для організації зимових видів туризму і відпочинку в холодний період триває в середньому 50 днів. Найкращими для розвитку рекреації в зимовий період є північні райони області [3].

Параметри кліматичних умов Волинської області входять в межі оптимальних для розвитку всіх основних видів рекреаційної діяльності в зимові та літні місяці [9].

Значний рекреаційний потенціал для рек-

реакції в області мають лісові ресурси. Так, площа лісових угідь Волинської області становить 695 тис. га, з них ліси державного значення займають площу 447 тис. га, в тому числі 368,8 тис. га покриті лісом (88,2%), де функціонують 14 держлісгоспів та Шацький національний природний парк. Однак ліси поширені нерівномірно. Якщо в поліських районах лісистість становить близько 45%, то в лісостеповій зоні – тільки 5%, загальна лісистість території області – 35,5%.

Для потреб рекреації основними показниками лісових ресурсів є породний склад лісонасаджень і їх вікова структура. Від біологічних особливостей деревної породи або поєднання різних рослинних угруповань і кущових порід певною мірою залежить мікроклімат ділянки і рекреаційний комфорт.

Різноманітність породного складу лісів залежить від сприятливих ґрунтово-кліматичних умов Волинської області. У лісостанах переважають хвойні (сосна, ялина), м'яколистяні та твердолистяні породи. Найбільш поширеними є хвойні породи, під якими зайнято 225,0 тис. га (60%), друге місце займають м'яколистяні – 87,3 тис. га (24%), а третє – твердолистяні – 57,7 тис. га (16%).

Велике рекреаційне значення має здатність лісу виділяти кисень і фітонциди та поглинати вуглекислий газ. В області росте дуб черешчатий і граб, які належать до першої групи фітонцидності; сосна звичайна, ліщина, береза, черемха, малина, відносяться до другої групи фітонцидності. Фітонцидні якості насаджень забезпечують зниження кількості бактерій і мікробів в лісовому повітрі, покращують санітарно-гігієнічні умови відпочинку.

Однією з важливих характеристик рекреаційних лісів є повнота лісових насаджень. Насадження з повнотою 0,5-0,7 займають 74,9% покритої лісом площі, низькоповнотні (0,3-0,4) – 1,1%, високоповнотні (0,8-0,1) – 24% площі, покритої лісом. Найкращими умовами для відпочинку є ділянки насаджень із замкнутістю крон 0,3-0,6. В загальному всі біологічно стійкі ліси області, які володіють високою фітонцидністю, киснепродуктивністю та іншими властивостями, придатні для рекреаційного використання.

Ліси Волинської області багаті на гриби, ягоди та лікарські рослини, і їх збирання, особливо міськими жителями, розцінюється як один з найпривабливіших і корисних видів відпочинку. Ягідники та грибні місця в основному зосереджені в поліських районах області.

Серед грибів, що ростуть у лісах області, переважають лисички, зелениці, масляки, опеньки, сиріжки, білі гриби. Найбільш поширеними з ягід є чорниця, малина, ожина.

Оптимізація рекреаційного лісовикористання в регіоні повинна здійснюватися шляхом рекреаційного районування лісового фонду, тобто розчленування території за природними та економічними умовами в залежності від особливостей і перспектив розвитку рекреаційного господарства.

Лісові ресурси займають провідне місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу області і можуть задовольняти різноманітні потреби рекреантів у короткотривалому, довготривалому відпочинку, лікуванні, оздоровленні [3].

Велике значення в регіоні мають поверхневі води, які представлені 130 річками і 235 озерами. Більшість річок регіону беруть свій початок за межами Головного Європейського вододілу, і тільки деякі з них (Турія, Стохід, Вижівка та ін.) не виходять за межі області. З річок, що належать до басейну Дніпра, найбільшими на території області є Прип'ять, Стир, Турія, Стохід. Уздовж західного кордону області протікає Західний Буг, до його басейну в межах Волині належать 24 річки (Луга, Луга-Свинорийка, Неретва). Середня густота річкової мережі в басейні р. Прип'ять коливається в межах 0,25-0,47 км/км², в басейні Західного Бугу – 0,22-0,35 км/км². Річки використовуються для короткочасного відпочинку, водного туризму, купання, рибальства.

Площа озер області становить 150,9 км². Об'єм водної маси озер становить 943,65 млн. м³. Значна частина об'єму належить озерам площею 1,01-5,0 км² (18%) та 20,1-25 км² (13%). Цікаво, що об'єм оз. Світязь становить майже половину об'єму всіх озер області (48,6%). За адміністративними районами озера розміщені досить нерівномірно, основна їх частина знаходиться в поліських районах області.

В межах області виділяються три озерні райони: Західного Бугу, межиріччя Західного Бугу і Прип'яті, басейн Прип'яті.

Басейн Західного Бугу нараховує понад 80 озер, які об'єднуються в Шацьку групу озер, з них 32 озера – заплавні, 48 – карстові. Вода в озерах карстового походження – прісна, насичена киснем, має нейтральну або слаболужну реакцію, чиста у мікробіологічному відношенні, часто має лікувальні властивості. Найбільше з них – оз. Світязь, довжина якого стано-

вить 9,3 км, а ширина досягає 4,8 км, середня глибина озера – 7 м, максимальна – 58,4 м. З двадцяти двох озер цієї групи лише 9 придатні для використання в рекреаційних цілях.

В межиріччі Західного Бугу і Прип'яті розташована друга група озер. Найбільшими озерами цієї групи є Тур, Волянське, Синове. Їх дно зазвичай піщане, вздовж берегів є пляжні лінії, неподалік розміщуються лісові масиви.

Прип'ятський басейн об'єднує переважно заплавні озера, яких нараховується понад 20 площею понад 10 га кожне. Найбільшими озерами цієї групи є Любязь, Біле, Волянське, Дольське, Шипи, Сирче, Рогізне, Мале Люб'язьке. Ці озера сьогодні мало використовуються в плані рекреації тому, що більшість з них розташовані на забрудненій радіонуклідями території.

На території Волині є ще ряд озер, які мають великі можливості в плані розвитку на їх базі рекреації і туризму, наприклад, озера Солин, Велимче, Добре, Святе, Озерце.

Така кількість озер та рік дозволяє розвивати у Волинській області більшість видів відпочинку і оздоровлення, пов'язаних з використанням водних рекреаційних ресурсів.

Аналіз якості води в річках свідчить, що до частково забруднених відносяться р. Стир нижче м. Луцька, р. Турія нижче м. Ковеля. Забруднене оз. Чорне (Шацький район). Це обмежує або повністю виключає їх використання для рекреаційних цілей. Обмежують рекреаційне використання деякі природні фактори озер заплавного походження. Це не надто знижує питому вагу водних рекреаційних ресурсів, навпаки, варто говорити про їх незавантаженисть.

Водні ресурси області мають значний нереалізований потенціал і можуть служити основою для будівництва на їх берегах будинків і баз відпочинку, пансіонатів, створення рекреаційних зон короткочасного відпочинку.

Волинська область володіє значним потенціалом мінеральних вод, які об'єднують у 4-и типи, що дає можливість розвивати санаторно-курортне лікування. Так, в районі смт. Ратне, біля с. Осниця, с. Тур, санаторію "Лісова пісня" поширені гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві мінеральні води. З глибиною залягання горизонту зростає мінералізація вод. На глибинах 60-900 м води прісні і мінералізація їх коливається в межах 0,4-0,7 г/л. Але вже на глибинах 1000-1400 м мінералізація зростає до 124-127 г/л (свердловина в районі Ковеля). Ці води

придатні для лікування захворювань серцево-судинної системи, системи кровообігу, гіпертонії, периферійної нервової системи та інших хвороб.

Хлоридно-натрієві води з підвищеною мінералізацією – 12-13 мг/л поширені поблизу с. Журавичі Ківерцівського району. Ці води мають домішки броду, йоду, радону і застосовуються для лікування серцево-судинної системи, атеросклерозу, дихальної і травної систем.

Біля м. Ковель є джерело, що не має аналогів в Україні. Це хлоридно-натрієво-йодобромні води. Експлуатаційний водоносний горизонт залягає на глибині понад 1300 м. Просвердлено дві свердловини, експлуатаційні запаси яких оцінені в кількості 90 м³/добу на 25-річний термін.

Поблизу м. Луцьк просвердлено дві свердловини, вода з яких використовується як питна столова та мінеральна. Це йодобромні та хлоридно-натрієві води підвищеної мінералізації та слабомінералізовані залізисті води.

В області нараховується 43 водопункти лікувальних мінеральних вод. Їх експлуатаційні запаси не встановлені і потребують подальшого дослідження.

Враховуючи запаси та якість мінеральних вод розвіданих родовищ можна говорити про досить високий санаторно-курортний потенціал Волинської області. Цінність Журавичівського та Ковельського джерел надзвичайна, їх лікувальні властивості забезпечують оздоровлювальний ефект на 98% [3,4].

Волинська область має значні ресурси лікувальних грязей. З метою виявлення та використання для лікування в області обстежено 33 родовища лікувальних торфових грязей. В основному це гіпсові купоросні торфи з мінералізацією 2-3 г/л. Такі грязі масткі, мають високу теплоємність, бактерицидність, гігроскопічність, малу теплопровідність. У них є багато органічних сполук: бітуми, віск, смоли, органічні кислоти, дубильні речовини, лігніни, цукор, крохмаль, ефірні масла, бальзами та ін. З неорганічних складників є окиси заліза, солі амонію, сполуки бору, барію, стронцію, титану, цирконію, ванадію, срібла, хрому, золота, йоду та ін.

Проте, використання лікувальних грязей в області є незначним – в 4-х санаторіях, 6-ти профілакторіях, деяких поліклініках і лікарнях. Запаси ж дозволяють значно збільшити їх використання для потреб населення області та для вивезення за її межі

[6].

Цінні лікувальні властивості, які значно переважають торф, мають сапропелі (донний мул). На Волині проведені пошуково-оціночні роботи і детальна їх розвідка на 191 озері із загальною площею 6802,4 га. На цих озерах запасів сапропелю за категорією А+С₂ виявлено 69987,2 тис. т, з яких балансові становлять 63621,9 тис. т. Запаси сапропелю за категорією С_г становлять 27876,8 тис. тонн, з яких 23508,8 тис. т віднесені до балансових.

Запаси сапропелю в області становлять понад 270 млн. т. Видобуток сапропелю зараз ведеться лише на мілководних озерах: Оріхове, Скоринь, Бурків, Маховець, Тур, Перемут, Синове, Луки.

Найбільш придатні для лікування сапропелі органічного і органічно-силікатного походження, які володіють високими тепловими і пластичними властивостями, гомогенною структурою, широким спектром мікро- і макроеlementів, вітамінів, ферментів, біологічно-активних речовин. За допомогою сапропелю лікують захворювання серцево-судинної, нервової систем, опіки, хвороби суглобів, шкіри, ревматизм.

До культурно-історичних пам'яток Волині належать:

- археологічні знахідки, що поділяються на дві групи: місця поселення стародавніх людей (стоянки, городища, поселення, селища, міста) і місця поховань (кургани, могильники, могили). Найбільше пам'яток археології виявлено у Луцькому та Володимир-Волинському районах;

- пам'ятки архітектури: культові споруди, замки, палаци, громадські житлові будівлі, сучасні архітектурні ансамблі. В області налічується більше 150 пам'яток архітектури, 101 з них – державного значення;

- музеї, картинні галереї, меморіальні дошки, обеліски, меморіали тощо;

- етнографічна різноманітність, що представлена народними ремеслами, фольклором, народним одягом, говірками [8].

Найпопулярнішим рекреаційним регіоном Волині є Шацьке поозер'я. У погожі вихідні дні з травня до вересня, в період літніх відпусток на озерах Світязь та Пісочне відпочивають тисячі людей з різних куточків України та близького зарубіжжя, переважно мешканці Луцька, Ковеля, Володимира-Волинського, Львова, не рідко приїжджають і жителі Рівного, Тернополя, а також нашої столиці міста Києва та з Польщі чи Білорусії.

На озері Світязь склалося три центри відпочинку: с. Світязь на півдні, урочище Гряди на сході і "куточок рибалки" – лівіше села, якщо стояти обличчям до озера. Кожен з цих "курортів" спеціалізується на своєму типі відпочиваючих.

Добре розбудований і функціонує санаторій "Лісова пісня", а також бази відпочинку і кемпінг над озером Пісочне.

Ринок у сфері туризму – тип рекреації, який являє собою обіг специфічного продукту – туристичних послуг і сукупність відносин з приводу їх купівлі та продажу. Це певний спосіб організації економічного життя у сфері туризму та рекреації [5].

Туристсько-рекреаційні послуги – послуги суб'єктів діяльності щодо розміщення, харчування транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг, які спрямовані на задоволення потреб рекреантів [2].

Наведемо приклади існуючих в наш час на Волині ринків туристично-рекреаційних послуг:

- оздоровчо-пізнавальні – поєднання цілей оздоровлення і пізнання;
- курортно-лікувальні – пересування людей, зумовлене потребою поліпшити стан здоров'я;
- пізнавальні (екскурсійні) – відвідування та ознайомлення з пам'ятними місцями та пам'ятками культури, історії, природи;
- спортивні – участь у спортивних заходах;
- ділові – відвідування об'єктів за професійним інтересом;
- зеленого та сільського туризму;
- релігійні;
- аматорські – мисливство, рибальство.

До оздоровчо-пізнавальних видів рекреації належать купально-пляжні та прогулянкові послуги (короткочасний відпочинок). Основними природними ресурсами, які забезпечують функціонування цього виду, є мальовничі ландшафти, наявність водних акваторій, придатних для купання, сприятливі кліматичні умови. Зони оздоровчих видів діяльності прилягають, як правило, до великих водних акваторій з чистою водою, доступними берегами та мальовничим ландшафтом оточенням. Вище зазначені види діяльності добре розвинені у Волинській області.

Зі створенням відповідних умов названі види туристичної діяльності можуть стати популярними на міжнародному рівні. Для щоденного та заміського відпочинку в кінці тижня

необхідно розвивати такі види короткочасного відпочинку як: прогулянки та заняття спортом в парках і скверах міст, пікніки, збір ягід і грибів в розташованих поблизу лісових масивів, пляжний відпочинок, фотополювання. Для цих видів відпочинку необхідно відвести спеціальні території в містах та приміських зонах. Лісове середовище має найбільш сприятливий вплив на людину в фізичному і моральному плані, тому з кожним роком лісники Волині збільшують кількість облаштованих місць масового відпочинку населення. Це, зазвичай, мальовничі лісові ділянки, береги річок і озер, до яких ведуть добрі під'їзні шляхи.

Курортно-лікувальний туризм вважають одним із найстаріших видів туризму, який розвинувся в країнах з найвигоднішим географічним розташуванням та сприятливими кліматичними умовами. Саме до таких регіонів належить наша область, яка має літні й зимові курорти. Для організації курортно-лікувального туризму важливим є цілющий клімат, лікувальні джерела і грязі, мальовничі природні й садово-паркові ландшафти. Розвиток курортно-лікувального туризму зумовлює появу великих і малих туристичних центрів і навіть цілих туристичних комплексів.

Лікувально-оздоровчі заклади представлені санаторіями, санаторіями-профілакторіями, будинками відпочинку, дитячими оздоровчими таборами.

Перебування на курортах, окрім оздоровлення, передбачає ознайомлення з визначними пам'ятками цього району, пам'ятками історії й архітектури, національними традиціями місцевого населення. В умовах курортного лікування використовується ближній туризм, походить тривалістю до трьох днів (у межах санаторію, курорту, району, області). До участі у ближньому туризмі залучаються особи, яким призначено лікувально-туристичні походи. У курортних умовах поширеними формами туристичної роботи (прогулянки, екскурсії, походи). Прогулянки організуються з метою відпочинку, екскурсії мають пізнавальний характер. На відміну від прогулянок і екскурсій туристичні походи проводяться більш тривалий час з метою зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості, відпочинку.

Як уже відомо до аматорського туризму належать мисливство та рибальство. Мисливські угіддя Волинської області знаходяться в підпорядкуванні Обласного товариства мисливців і рибалок (ОТМР), товариства "Динамо", Військово-мисливського товариства, а та-

кож лісництв. За ОТМР закріплено 1406 тис. га мисливсько-рибальських угідь [12].

В організаційному плані промислово-мисливська фауна області переважно зосереджена на території лісових угідь держлісфонду і закріплена за 16 районними і 2 міськими товариствами мисливців і рибалок. За природними комплексами мисливські угіддя поділяються таким чином: близько 26% займають ліси, 56% – поля і 18% – водно-болотні угіддя. Загальна площа мисливських угідь становить 1828,5 га. Основна їх частина знаходиться в поліських районах і належить приписним мисливським господарствам.

Волинська область багата видовим складом і чисельністю диких звірів і птахів. Найтипівішими представниками мисливської фауни є лось, козуля, дикий кабан, борсук, лисиця, куниця, видра, вовк, заєць-русак, ондатра, тхір. Серед пернатої фауни зустрічаються тетереви, глухарі, рябчики, частіше – сіра куріпка та водоплавні птахи. В мисливських угіддях їх популяції нараховують 180 тис. особин, в процентному відношенні це виглядає так: качки благородні – 65%, інші види качок – 10%, лисуха – 25%. Основна маса птахів (75%) сконцентрована на півночі області [3].

За останні роки спостерігається тенденція до збільшення і стабілізації чисельності оленя благородного, борсука, зайця, сірої куріпки і т.д.

Волинська область має сприятливі умови для ведення рибного господарства (густа річкова мережа, наявність значної кількості озер і ставків). Рибні ресурси краю є досить різноманітними. Найбільш поширені: короп, карась, щука, лящ, сом, річковий вугор. З метою збагачення аборигенної іхтіофауни Шацьких озер проведена акліматизація карликового сомика, чудського сига та інших цінних промислових риб. В Оконських озерах і ставках (Маневицького району) добре акліматизувалась форель.

Через відсутність належної уваги до рибальства спостерігається низька економічна ефективність рибного господарства. Область може повністю себе забезпечити високоякісною прісноводною рибою. Результати економічної оцінки потенціалу рибних ресурсів свідчать про значну залежність рибопродуктивності водойм від господарської діяльності рибгоспів. В області діє 5 рибних цехів по розведенню цінних видів риб, 2 коропових рибогосподарств, 1 форелеве господарство, 5 міжгосподарських лісгоспів по розведенню риби, 1 нерестово-вищівальне господарство і 11 куль-

турних рибних господарств. Найбільші рибогосподарства розташовані в Шацькому, Луцькому, Ківерцівському, Маневицькому районах. Загальна площа нагульних ставків в області становить понад 2100 га.

Таким чином, мисливські та рибальські угіддя області є передумовою для розвитку відповідних видів відпочинку, їх кількість може задовольняти не лише попит місцевих мисливців та рибалок, а й служити базою для створення мережі підприємств, що надаватимуть послуги в організації цих видів відпочинку іноземним та вітчизняним туристам.

Ринок пізнавального туризму на сьогодні розвинений і охоплює порівняно значну частину населення Волині, особливо дітей та молоді.

В області функціонує дочірнє підприємство "Волиньтурист" акціонерного товариства "Укрпрофтур", до якого входять такі організації: пансіонат "Шацькі озера", готель "Лісова пісня" (м.Ковель), туристичний готель "Світязь" (м. Луцьк), автобаза "Турист".

Основними видами діяльності обласного підприємства "Волиньтурист" організація туристичних екскурсій та подорожей по області, в країні та за кордоном, а також організація

відпочинку в пансіонаті "Шацькі озера" та туристичних базах країни.

Значного розвитку в області набуло створення приватних туристичних підприємств, що мають ліцензію на організацію іноземного, внутрішнього туризму, екскурсій, масового і оздоровчо-спортивного туризму. Найбільш популярний в області пізнавальний, пізнавально-оздоровчий бізнесовий та комерційний туризм [7].

Діловий туризм виник порівняно недавно. Першими організованими туристичними подорожами пізнавально-ділового характеру в закордонні країни були поїздки на міжнародні ярмарки і виставки. Діловий туризм охоплює групи людей, об'єднаних єдиною метою або фаховими інтересами. Це можуть бути бізнесмени, інженери, лікарі, педагоги, спеціалісти сільського господарства, які здійснюють туристичні подорожі за спеціальними програмами і маршрутами.

У 2012 р. на Волині фактично діяло 42 туристичних підприємства різних форм власності та підпорядкування. Вони охоплювали 69362 туристів області, рис. 1. (внутрішні туристи, рис.2.), 7313 екскурсантів, 3289 іноземних туристів.

* - у 2012 році, у зв'язку із відміною турагентської ліцензії, змінилась база порівняння. Так у 2011 році звітність подавали 117 суб'єктів господарювання – ліцензіатів (турагентів та туроператорів), то у 2012 році всього 32 туроператори [14].

Рис.1. Обслуговування туристів туристичними фірмами Волинської області

За кордон виїжджало 5166 туристів, рис. 4. Обсяг платежів, сплачених до бюджету турфірмами у 2012 році становив 1436380 грн., рис. 3.

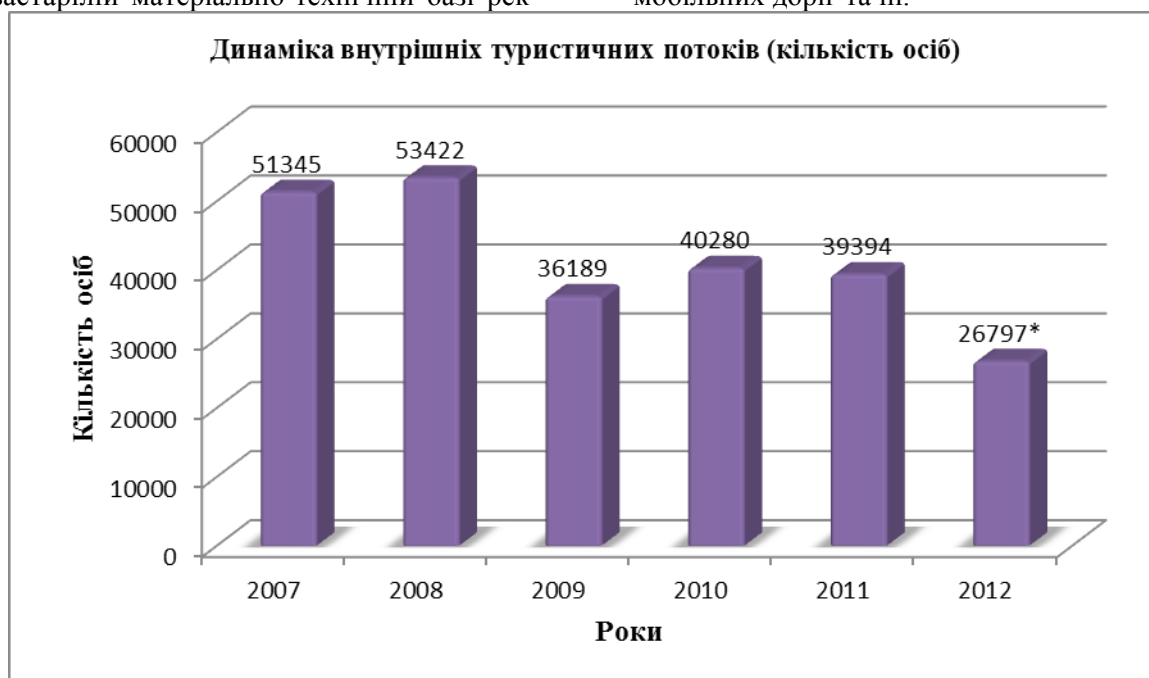
Іноземний туризм є найбільш економічно

вигідним як для держави, так і для туристичних підприємств. Але його обсяги в області незначні і, за період з 2007 р. по 2012 р., знизились на 1808 чоловік, рис.4. Причина полягає в низькій якості туристичних послуг

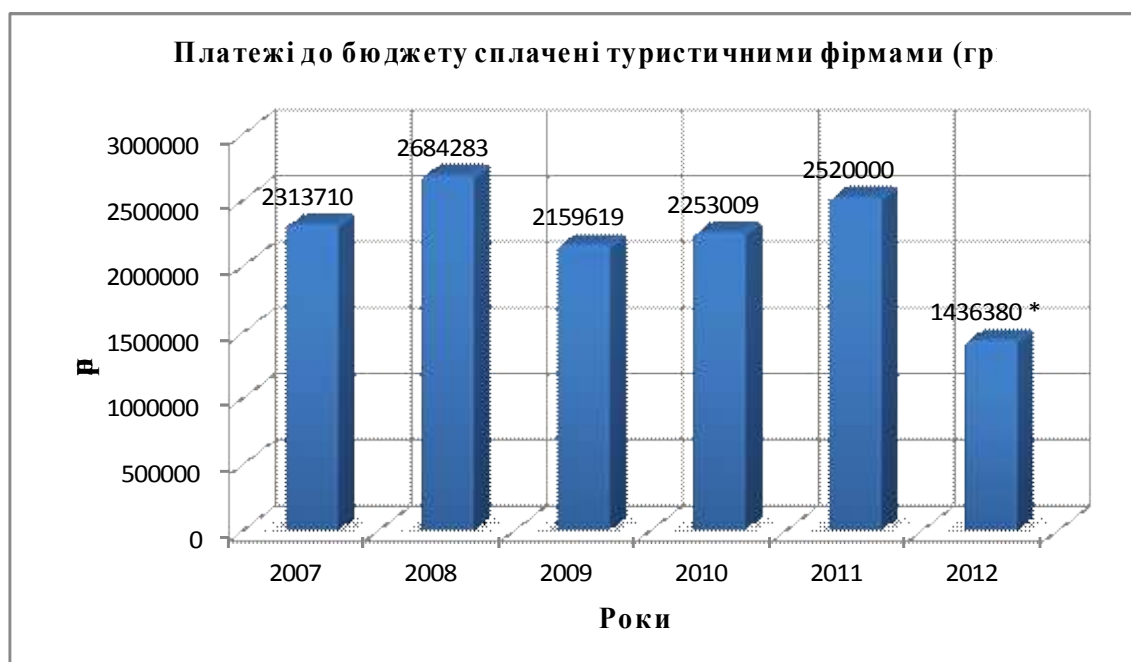
наших фірм, відсутності готелів високого класу, застарілій матеріально-технічній базі рек-

реаційного господарства, поганому стані автомобільних доріг та ін.

* - у 2012 році, у зв'язку із відміною турагентської ліцензії, змінилась база порівняння. Так у 2011 році звітність подавали 117 суб'єктів господарювання – ліцензіатів (турагентів та туроператорів), а у 2012 році всього 32 туроператори [14].

Рис.2. Динаміка внутрішніх туристичних потоків

* - у 2012 році, у зв'язку із відміною турагентської ліцензії, змінилась база порівняння. Так у 2011 році звітність подавали 117 суб'єктів господарювання – ліцензіатів (турагентів та туроператорів), то у 2012 році всього 32 туроператори [14].

Рис.3. Платежі до бюджету сплачені туристичними фірмами

Бізнес-туризм полягає у відвідуванні ярмарок, виставок, підприємств. За останні 5 років в м. Луцьку збільшилась кількість міжнародних ярмарок: "Дім твоєї мрії", "Краса, здоров'я, чистота", "Офіс, дім, сад", "Великий різдвяний ярмарок", та інші. Щодо комерційного туризму, то найбільш популярними є між-

народні шоп-тури до Польщі, Туреччини, Німеччини, Росії, країн Прибалтики і внутрішні – до Чернівців, Хмельницького, Вінниці, Одеси. Кілька з цих закладів розвивають аматорський туризм – в основному мисливство і рибальство [13].

* - у 2012 році, у зв'язку із відміною турагентської ліцензії, змінилась база порівняння. Так у 2011 році звітність подавали 117 суб'єктів господарювання – ліцензіатів (турагентів та туроператорів), то у 2012 році всього 32 туроператори [14].

Рис.4. Динаміка міжнародних туристичних потоків

Спортивний туризм – це пересування людей у вільний час, щоб займатися спортом. Він має такі різновиди: пішохідний, гірський, водний (на плотах, байдарках), лижний, велосипедний, автомобільний, спелеотуризм.

На Волині цей вид туризму достатньо поширений. Спортсмени-туристи для підвищення своєї спортивної кваліфікації виконують встановлені нормативи. У туристичних походах є різноманітні категорії складності. Категорія складності туристичної подорожі визначається характером і кількістю природних перешкод, які має подолати спортсмен-турист під час проходження маршруту, розробленого і затвердженого маршрутно-кваліфікаційними комісіями (МКК). Крім того категорія складності визначається тривалістю подорожі, протяжністю і складністю маршруту, а також іншими специфічними чинниками.

Проходження туристських маршрутів від простих до найскладніших і накопичення досвіду організації та проведення туристичних подорожей передбачають виконання певних спортивних нормативів, що дають право одержати туристські розряди і звання.

Активно розвиваються цільові туристичні поїздки на різноманітні фестивалі мистецтв, виставки, свята, спортивні змагання. Такі заходи теж сприяють розвитку туризму.

В області успішно працюють дитячі туристичні установи: Центр туризму, спорту та екскурсій в м. Луцьку, туристичні станції в м.

Ковелі, Володимирі-Волинському, Нововолинську, Голобах, Ківерцях, якими охоплено 3000 школярів. Основними напрямками гурткової роботи цих установ є краєзнавство, пішохідний, водний, гірський туризм, спортивне орієнтування.

У Волинській області розвинуто спортивне орієнтування. Заняття та змагання проводяться у приміських зонах Луцька, Ковеля, Володимира-Волинського, Нововолинська.

Сільські шляхи, створюють сприятливі умови для велосипедного туризму. Ринок велосипедного туризму на сьогодні знаходиться на високій стадії розвитку. Молодь стрімкими темпами цікавиться даним видом спорту та активно приймає в ньому участь.

Водний туризм має відповідні умови для організації подорожей на волинських ріках. У першу чергу це подорожі на човнах по ріках Стир, Прип'ять, Вижівка, Турія, Стохід, Луга, Веселуха, численних озерах Волині.

Щодо пішохідного туризму, то усю територію Волинської області охоплюють такі туристичні маршрути: "Шляхами козацької звитяги" (Луцьк-Берестечко, Пляшева); "Синьоока Волинь" (до озер Світязь, Пісочне, ін.); "Про що мовчать монастирські стіни" (до Загорівського, Святогорського, Почаївського монастирів) та ін. Обмеження й перешкоди на ринку – це низька якість доріг, відсутність карт, які б докладно розповідали про складені маршрути й пов'язували їх з діючими можливостями роз-

міщення.

Для проведення більш тривалих туристичних походів необхідні рекреаційні зони багатоцільового використання за межами населених пунктів. У рекреаційних зонах необхідно створити розгалужену мережу доріг, стежок, туристичних маршрутів: спортивно-оздоровчих, екологічних, пізнавальних [4].

Поряд із вже добре знайомим нам традиційним туризмом, на Волині розвивається нетрадиційний сільський туризм – агротуризм, який у країнах заходу вже давно завоював популярність.

Характерною ознакою агротуризму, з одного боку, є забезпечення неорганізовано відпочиваючому населенню вигідних умов проживання, що характеризуються невисоким рівнем і кількістю послуг за невисокою платою. З другого боку – розширення зайнятості сільського населення, що дасть змогу, окрім ведення особистого підсобного господарства, отримувати додаткові прибутки від винайму помешкання, харчування відпочиваючих, надання різного роду послуг.

Сільський туризм дає змогу вибирати місце для відпочинку залежно від уподобань. Це, насамперед, розташування села, віддаленість від промислових центрів, рівень забруднення, наявність сфери послуг та характеристика самого помешкання, яке можна винаймати [10].

Для залучення населення до заняття сільським туризмом протягом 2012 року громадським об'єднанням "Волинські перспективи" проводилися навчання та тренінги по започаткуванню та веденню бізнесу у сфері сільського туризму для зацікавлених селян. Було проведено 40 тренінгів на тему "Сільський туризм – скарбниця ідей для самозайнятості", "Традиційна зайнятість та сільський туризм – успішний шлях до самореалізації". Учасниками семінарів стало близько 600 безробітних осіб із сільської місцевості області.

Комунальним підприємством "Волинський обласний екскурсійно-методичний центр" 26-27 червня 2012 року було проведено семінар для сільських голів, начальників відділів культури і туризму "Сільський туризм як вид підприємницької діяльності". Слухачі (18 осіб) отримали інформацію про законодавчі аспекти започаткування діяльності в СЗТ та розвитку самозайнятості сільського населення, ознайомились з діяльністю сільських садиб області.

На базі КП "Волинський обласний екскурсійно-методичний центр" діє інформаційно-довідковий центр сільського туризму "Волинсь-

кий дивокрай". Протягом року 219 господарів особистих селянських господарств отримали індивідуальні консультації та методичні рекомендації в ньому. Фахівцями центру спільно із представниками Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму здійснюється сертифікація гостинних садиб із визначенням їх категорії за програмою "Українська гостинна хата".

На обліку в області перебуває 298 гостинних садиб, 226 з яких у Шацькому районі (в межах зони регульованої рекреації та господарської зони Шацького національного природного парку).

З метою поживлення розвитку сільського туризму, туристичної та рекреаційної інфраструктури поблизу Шацьких озер із державного бюджету 2012 року спрямовано майже 50 млн. гривень. За рахунок цих коштів здійснено будівництво дороги навколо оз. Світязь – 32 млн. грн., лікарні – 7,8 млн. грн., каналізаційного колектора санаторію "Лісова Пісня" – 5 млн. грн.

Отже, зелений туризм у регіоні поки що в зародковому стані. Але хтось же мусить його розвивати. Хочеться вірити, що частина сільських жінок за підтримки ініціативних людей справді знайде сили зрушити з місця цю справу, а заодно влаштувати і свій маленький бізнес. А міським мешканцям буде куди поїхати на тиждень-другий відпочити – і недалеко, і недорого.

Релігійний туризм – подорожі, які мають на меті які-небудь релігійні процедури, місії. Історично це найстаріший вид туризму. Сьогодні особливо помітне прагнення туризму і релігії до якнайтіснішого співробітництва. У туризмі з релігійною метою можна виокремити такі види поїздок :

- паломництво, тобто відвідування святих місць, щоб вклонитись церковним реліквіям, святиням і взяти участь у відправленні релігійних обрядів;
- пізнавальні поїздки, щоб ознайомитись з релігійними пам'ятками, історією релігії та релігійною культурою;
- наукові поїздки – поїздки науковців, які вивчають різні релігії.

Основними центрами релігійного туризму Волині є Зимне, Піддубці, Мильці, Тростянець, Берестечко.

Сучасне реформування економіки України пов'язане з проведенням глибоких перетворень у всіх сферах національного господарства. Важливе місце у процесі переходу до ринку

відводиться туризму, який залучає великі матеріальні й трудові ресурси. Він об'єднує комплекс субгалузей, що задовольняють попит на різноманітні види лікування, активний відпочинок та розваги.

У той же час необхідно зазначити, що рекреаційний потенціал області використовується недостатньо, ряд рекреаційних зон знаходиться в неналежному стані. Відсутність очисних споруд, збору і вивозу сміття, не вирішення питань водопостачання і каналізування неминує призводить до забруднення навколишнього природного середовища.

Важливими напрямками подальшого використання туристичних ресурсів є: проведення інвентаризації всіх видів ресурсів, складання кадастру земель оздоровчого призначення, вивчення соціальних потреб населення, зміцнення матеріально-технічної бази туризму, створення вільних рекреаційних (туристських) економічних зон із широким залученням коштів і технологій зарубіжних країн як експериментальних лабораторій для поетапного входження рекреаційного потенціалу області до світового ринку туристських послуг, розширення мережі заповідних об'єктів, які забезпечують раціональне й екологічно безпечне використання рекреаційних ресурсів.

З переходом Волинської області до ринкових відносин індустрія відпочинку на базі використання туристичних ресурсів стає важливою статтею надходжень до обласного бюджету. Якщо ж узяти валютні надходження від туристичних послуг нерезидентам України, то вони сягнули майже 435,940 тисяч доларів США. Таким чином, переконуємось, що рекреаційна сфера залучає великі матеріальні й трудові ресурси. На ринок туристичних послуг орієнтується все більше галузей матеріального виробництва [11].

В умовах важкого фінансового становища, яке переживає туристична сфера в період економічної кризи, необхідна гнучка державна політика фінансового регулювання її розвитку. Зокрема, всі податки і платежі, які стягуються з суб'єктів рекреаційного господарювання, повинні залишатись на місцях і концентруватись для розвитку рекреаційної галузі. Окремі субгалузі туризму, передусім санаторно-курортне лікування, вимагають податкових пільг [7].

Місцеві збори і податки доцільно використовувати як засіб нагромадження коштів для утримання об'єктів благоустрою та інфраструктури загального користування в туристичних центрах. Серед місцевих зборів і подат-

ків, які передбачається використати, розглядається туристична рента, плата за автостоянки, природоохоронні платежі. Така фінансова політика сприятиме розвитку туристичної сфери окремих районів, визначатиме їх спеціалізацію, що дасть змогу раціонально використовувати рекреаційні ресурси.

Одним з найважливіших напрямів освоєння туристичних територій є розвиток туристичного підприємництва та залучення в цей процес іноземних інвесторів. Спільна підприємницька діяльність у туристичній сфері може здійснюватись у формі отримання валютного кредиту для спорудження й експлуатації об'єктів, створення спільних міжнародних підприємств, а також створення вільних економічних зон. Важливим тут є співробітництво в рамках з польськими колегами заповідних формувань у долині р.Західний Буг і подальшому співробітництві між Шацьким національним природним парком і Поліським парком народивим Республіки Польща.

Введено в експлуатацію другу чергу реконструкції міжнародного автомобільного пункту пропуску "Ягодин". Пропускна здатність – 1 тис. вантажівок, 3 тис. легкових автомобілів, 75 автобусів, 8,5 тис. громадян на добу.

Тривають ремонтно-реставраційні роботи Шляхетського будинку в Луцькому замку (3,1 млн. грн.), будинку Ігоря Стравінського в Устилузі (2,5 млн. грн.) та Покровській церкві в с. Піддубці Луцького району (1,9 млн. грн.).

Обласними державними адміністраціями Рівненської, Волинської, Житомирської, Хмельницької та Тернопільської областей укладено угоду про гуманітарно-культурне співробітництво, яка регламентує спільне впровадження проекту "Волинь туристична". Проект передбачає узгоджені організаційні, інформаційні, рекламно-маркетингові заходи по спільному розвитку туристичних маршрутів, туристичних об'єктів та інфраструктурних об'єктів. На даний час ведеться робота з інформаційного наповнення веб-сайту "Волинь туристична". Сайт міститиме вичерпну інформацію про можливості відпочинку, об'єкти туристичного показу, інфраструктурні об'єкти, туристичні маршрути, гостинні садиби, шляхи доїзду, GPS координати об'єктів.

Видано путівник "Волинь туристична" із картою-схемою території історичної Волині.

Організована та проведена робота із паспортизації об'єктів туристичних маршрутів.

Вже паспортизовано 138 об'єктів туристичного показу (історико-культурних пам'яток, об'єктів природно-заповідного фонду) та закладів туристичної інфраструктури (готелів, баз відпочинку, садиб). На даний час ця робота продовжується.

Протягом року туристичний потенціал області був представлений на міжнародній виставці "Регіони туристичні – на зламі культур" у м. Лодзь (Республіка Польща), Днях добросусідства на українсько-польському кордоні поблизу сіл Кречів (Україна) та Крилув (Республіка Польща), Воеводському ярмарку "Регіональний мікс" у м. Лодзь (Республіка Польща), міжнародній туристичній виставці "Тур'євроцентр – Закарпаття 2012" у м. Ужгород.

Забезпечено розроблення та реалізацію туристичних проєктів, здійснюваних в межах прикордонних адміністративно-територіальних одиниць України, і спільних із суміжними державами-членами ЄС програм навчання та стажування у сфері туристичної діяльності у 2012 році [16].

З вересня 2011 до квітня 2012 років у м. Луцьку було реалізовано проєкт "Проєктне планування для розвитку туризму", підготовленого управлінням міжнародного співробітництва та туризму у безпосередній співпраці з волонтером Корпусу Миру США Террі Метісоном та Асоціацією розвитку туризму (голова Юрій Моклиця). Проєкт підготовлений у рамках програми підтримки малих проєктів Агентства США з Міжнародного Розвитку (USAID). Протягом шести місяців його реалізації було розроблено логотип міста Луцька, створено туристичний сайт та проведено широкую інформаційну кампанію із використанням нової символіки міста.

Крім того, за результатами засідань спільного моніторингового комітету програми прикордонного співробітництва "Польща-Білорусь-Україна 2007-2013" до співфінансування у 2013 році затверджено 4 транскордонні проєкти в галузі туризму, в реалізації яких братимуть участь організації та установи Волинської області:

1. "Розвиток оздоровчо-санаторного туризму на українсько-польському прикордонні". Метою проєкту є створення туристичного центру на території Гремяченської сільської ради Ківерцівського району, будівництво водолікувального комплексу та закупівля для нього медичного обладнання. Партнерами проєкту від області виступають Гремяченська сільська ра-

да та Волинська обласна рада.

2. "Модернізація зоопарків в Замості та Луцьку, розробка концепції створення зон відпочинку в Жешуві". Партнером проєкту виступає Луцька міська рада.

3. "Польсько-українська співпраця з розвитку туризму на прикордонні". Проєкт передбачає покращення туристичної інфраструктури на територіях партнерів шляхом обладнання зон відпочинку; організацію польсько-українських культурно-масових заходів, практикумів та навчальних семінарів з агротуризму, спрямованих на підтримку взаємних культурних цінностей, традицій; розробку "Стратегії розвитку туризму і прикордонного співробітництва громад Лесновіце, Жемаїтії, Войславце, Дорохуськ, Гуца". Партнером проєкту є Гуцанська сільська рада Любомльського району.

4. "Планета ідей – транскордонна передача знань у сфері залучення інвестицій для розвитку прикордонного туризму". Метою проєкту є поліпшення підготовки людських ресурсів для неурядових організацій, органів влади, туристичних інформаційних центрів прикордонних регіонів Польщі, Білорусі та України для спільної реалізації транскордонних проєктів в галузі туризму; підвищення інтересу неурядових організацій, місцевих органів влади, туристичних інформаційних центрів до створення спільних підприємств в галузі туризму. Партнером проєкту є Волинський обласний фонд підтримки підприємництва [16].

У цілому, на реалізацію заходів зазначених проєктів Європейським союзом планується виділити для української сторони 3,3 млн. євро.

Крім того, протягом 2012 року ряд заходів з розвитку туризму було здійснено райдержадміністраціями та міськвиконкомами міських (міст обласного значення) рад.

Так, зокрема, Луцькою міською радою розроблено та презентовано логотип міста Луцька, виготовлено промоційну продукцію з логотипом (карта-схема, календарі, ручки, магніти та ін.); організовано Відкриття туристичного сезону (театралізована екскурсія, оприлюднення календаря подій міста Луцька на 2012 рік, надання спеціальних знижок готелями та ресторанами міста для відвідувачів, екскурсії, конкурси, виставки); створено туристичний сайт міста Луцька www.visitlutsk.com; відкрито комунальне підприємство "Центр туристичної інформації та послуг"; реалізовано проєкт "Екскурсів у відпустці" (відомі люди міста Луцька проводили безкоштовні тематичні екс-

курсії для лучан та гостей міста); забезпечено презентацію туристичного потенціалу міста на туристичних виставках "Писанкове Прикарпаття" у м. Івано-Франківськ та "Турсалон Україна 2012" у м. Києві; відкрито оглядовий майданчик "Панорама Луцька"; проведено конкурси "Я хочу до Луцька", "Найоригінальніше запрошення до Луцька", "Найоригінальніший туристичний маршрут", "ЛУЦЬК. Приємне відкриття!" та фотовиставку "Сушка. Дворик мого міста" (за підсумками майстер-класу було організовано міні-виставку фотографій, зроблених його учасниками); розроблено проект по системі туристичного знакування Луцька.

Любешівською райдержадміністрацією розроблено туристичний маршрут "Таємниці Стоходу". Видано путівник по екологічній стежці в парку відпочинку селища Любешів "Старий парк над Стоходом", брошуру про Національний природний парк "Прип'ять-Стохід". В районі створено та зареєстровано громадську організацію операторів сільського зеленого туризму "Муравина". Проводяться відкриті змагання з плавання на байдарках "Поліська регата" (липень), відкритий турнір з ручного косіння низинних боліт "Українська косовиця" (серпень).

Рожищенською райдержадміністрацією проведено п'ятий фестиваль зеленого туризму "Рожищенська Мальованка", семінар "Перспективи розвитку зеленого туризму в Рожищенському районі" випущено буклет "Рожищенська Мальованка".

Володимир-Волинською райдержадміністрацією видано двомовний путівник "Володимир-Волинський район запрошує"; Горохівською – буклет "Берестечківський народний історичний музей та пам'ятки м. Берестечка"; Любомльською – буклети "Неповторна краса природи Любомльщини", "Духовні свідки славетної минувшини", "Костел Св. Трійці в Любомлі"; Ковельською – "Сільський зелений туризм на Ковельщині".

Головні висновки. Підсумовуючи сказа-

не, необхідно зазначити, що в сучасній територіальній туристичній системі Волинської області існує ряд важливих проблем: населення регіону недостатньо підготовлене до туристичного підприємництва, відсутні стабільні механізми регулювання господарських відносин, економічні важелі та стимули розвитку рекреаційної сфери лише формуються, інженерна і соціальна інфраструктура загального призначення (дороги, транспортне сполучення, зв'язок, водозабезпечення, каналізація, громадське харчування) мають низький рівень розвитку, не сформована сучасна система інформаційного забезпечення туристичного бізнесу, спостерігається дефіцит висококваліфікованих менеджерів у сфері туристського бізнесу, тощо.

Перспективи використання результатів дослідження. Для подолання проблем туристсько-рекреаційної галузі Волинської області необхідно вирішити такі першочергові завдання у розвитку туризму: проведення наукових досліджень щодо виявлення й оцінки рекреаційних ресурсів і перспективного рекреаційного фонду, реконструкція та модернізація існуючої інфраструктури туризму, залучення як внутрішніх, так і іноземних інвесторів до розбудови туристично-рекреаційного комплексу Волині, утворення інфраструктури туризму в зонах міжнародних і внутрішніх транспортних коридорів на території області, створення туристично-рекреаційної системи сервісу на рівні європейських стандартів у Шацькому національному природному парку, створення порайонного кадастру рекреаційних ресурсів з оцінкою їх значення і розробкою генерального плану використання природних рекреаційних ресурсів району, формування сучасної системи інформаційно-рекламного забезпечення туристично-рекреаційного бізнесу Волині, створення центру розвитку туризму з метою підготовки кадрів наукових, економічних, соціальних і маркетингових досліджень в інтересах регіону та держави, розвиток співпраці в галузі туризму в рамках транскордонного об'єднання "Євро регіон Буг".

Література:

1. Атлас Волинської області. Ред. Зузук Ф. В. – М.: Комітет геодезії і картографії СРСР, 1991. – 42 с.
2. Бейдик О. О. Словник – довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. /О. О. Бейдик. – К: Інститут туризму федерації профспілок України, 1998. – 130 с.
3. Геренчук К. І. Природа Волинської області. /К. І. Геренчук. – Львів: Каменяр, 1975. – 146 с.
4. Жданова О. М. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму. / О. М. Жданова, А. М. Тучак, В. І. Поляковський, І. В. Котова – Луцьк, 2000. –190 с.
5. Кузик С. П. Географія туризму: навч. посіб. /С. П. Кузик. –К.:Знання, 2011.- 271 с.
6. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник. /О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук - К.: Альтерпрес, 2007.-369 с
7. Мальська М. П. Планування діяльності туристичних підприємств. / М. П. Мальська, О. Ю. Бордун – К.:Знання, 2005. – 241 с.

8. *Масляк П. О.* Рекреаційна географія: навч. посіб. / П. О. Масляк. - К.: Знання, 2008. - 343 с.
9. *Павлов В. І.* Рекреаційний комплекс Волині: Теорія, практика, перспективи. / В. І. Павлов, Л. М. Черчик - Луцьк: Надстир'я, 1998. - 124 с.
10. *Сажнева Н. М.* Рекреаційна географія: навчальний посібник. / Н. М. Сажнева - Мелітополь: Люкс, 2008. - 329 с.
11. Статистичний щорічник Волинської області за 2012 рік. - Луцьк: 2012. - 520 с.
12. *Стафійчук В. І.* Рекреологія. Навчальний посібник. - 2-ге вид. / В. І. Стафійчук - К.: Альтерпрес, 2008. - 264 с.
13. *Ткаченко Т. І.* Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. - 2-ге вид., випр. та доповн. / Т. І. Ткаченко - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 463 с.
14. Волинська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.volad.gov.ua>
15. Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 08.09.2005 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/annot/2850-15>
16. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.vincult.org.ua>

Резюме:

Мельничук М. М., Уевич С. Д., Чернец В. С., Гладич Л. В., Безсмертнюк Т. П. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ И РЕКРЕАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ.

Рассмотрено современное состояние и перспективы развития туристической и рекреационной деятельности Волынской области. Установлены основные предпосылки развития туризма и рекреации, в частности природные (рельеф, ландшафты, климат, леса, озера, реки, подземные воды, лечебные грязи) и культурно-исторические (археологические находки, памятники архитектуры, музеи, картинные галереи, мемориальные доски, обелиски, мемориалы и этнографическое разнообразие, представленное народными ремеслами, фольклором, народной одеждой, говором). Прослежены различные виды туристско-рекреационных услуг в регионе. Приведены примеры существующих в наше время на Волыни рынков туристско-рекреационных услуг, а именно: оздоровительные, курортно-лечебные, познавательные (экскурсионные), спортивные, деловые, зеленого и сельского туризма, религиозные, любительские. Установлено, что важными направлениями дальнейшего использования туристических ресурсов являются: проведение инвентаризации всех видов ресурсов, составление кадастра земель оздоровительного назначения, изучение социальных потребностей населения, укрепление материально-технической базы туризма, создание свободных рекреационных (туристских) экономических зон с широким привлечением средств и технологий зарубежных стран как экспериментальных лабораторий для поэтапного ввода рекреационного потенциала области в мировой рынок туристских услуг, расширение сети заповедных объектов, обеспечивающих рациональное и экологически безопасное использование рекреационных ресурсов. Выделены основные проблемы, сдерживающие надлежащий уровень развития туристско-рекреационного комплекса Волынской области, в частности: население региона недостаточно подготовлено к туристическому предпринимательству, отсутствуют стабильные механизмы регулирования хозяйственных отношений, экономические рычаги и стимулы развития рекреационной сферы только формируются, инженерная и социальная инфраструктура общего назначения (дороги, транспортное сообщение, связь, водоснабжение, канализация, общественное питание) имеют низкий уровень развития и т.п.. Предложены основные пути и направления реформирования туристско-рекреационной отрасли Волыни.

Ключевые слова: туристско-рекреационная деятельность, туризм, сельский туризм, зеленый туризм, рекреация, туристско-рекреационные услуги.

Summary:

Melnychuk M. M., Ueyevych S. D., Chernets V. S., Hladych L. V., Bezsmertnyuk T. P. THE CURRENT STATE AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF TOURISM AND RECREATIONAL ACTIVITY IN VOLYN REGION.

The current state and perspectives of development of tourism and recreational activity in Volyn region are researched. Main preconditions for the development of tourism and recreation are defined. In particular natural terms such as topography, landscapes, climate, forests, lakes, rivers, groundwater, healing mud. Among cultural-historical terms are archaeological, architectural monuments, museums, art galleries, plaques, monuments, memorials and ethnographic variety that features folk crafts, folklore, folk costumes, dialects. Different kinds of tourism and recreation services in Volyn region are observed. Examples of existing temporary markets of tourism and recreation services are given: recreation, resort and spa, cognitive (excursions), sports, business, green and rural tourism, religious and amateur. It is established that basic directions of further use of tourism resources include: an inventory of all resources, the cadastral land recreational purposes, the study of social needs, strengthening the material and technical base of tourism. Big importance has the creation of free recreation (tourism) economic zones with wide fundraising and technology of foreign countries as experimental laboratories for gradual entry of recreational potential of the region to the world market of tourist services, expanding network of protected areas to ensure efficient and safe use of recreational resources. Major problems that restrain an appropriate level of development of tourism and recreation complex in Volyn region are highlighted. Population of the region is insufficiently prepared for tourism industry. There is no stable mechanism of regulation of economic relations, also. Economic instruments and incentives of development of the recreational industry are being formed. Likewise, engineering and social infrastructure of general purposes (roads, transport, communications, water supply, sewerage, catering) have a low level of development. Ways how to reform the tourism and recreation fields in Volyn region are suggested.

Key words: tourism and recreational activity, tourism, rural tourism, green tourism, recreation, tourism and recreation services.